

VIZUAL IDROK — O'QISH VA YOZISHNING ILK BOSQICHI

Eshniyozova Matluba Ne'mat qizi

ToshDO'TAU Ona tili va adabiyot ta'limi fakulteti 3-kurs

eshniyozovamatlyuba@gmail.com +998932303103<https://doi.org/10.5281/zenodo.15637008>

Annotatsiya: Maqolada vizual idrokning o'qish va yozishni o'zlashtirishdagi ahamiyati, vizual tushunishga oid tadqiqotlar mazmuni va tahlili, ko'rib tushunish ko'nikmasini rivojlantirish va shakllantirishga oid usullar mohiyati, uni baholashga oid topshiriqlar, ushbu ko'nikmaning o'quvchilar keyingi hayot bosqichidagi ta'siri va ahamiyati haqida qarashlar va ma'lumotlar bayoni berilgan.

Abstract: The article presents views and information on the importance of visual perception in mastering reading and writing, the content and analysis of research on visual comprehension, the essence of methods for developing and forming the skill of visual comprehension, tasks for assessing it, and the impact and importance of this skill in later life.

Kalit so'zlar: vizual idrok, diskriminatsiya, vizual fazoviy aloqa, xotira, multimedia, fotoreseptsiya, axborotni uzatish, qabul qilish

Key words: visual perception, discrimination, visual spatial communication, memory, multimedia, photoreception, information transmission, reception.

Hayotimiz davomida atrof-muhit bilan qanday munosabatda bo'lishimizga vizual idrok orqali olingan ma'lumotlar yordam beradi. Vizual idrok bu ko'rish keskinligidan farq qiladi, ya'ni ko'zlarimiz ma'lum masofadagi narsalarni farqlash qobiliyatidir. Aynan bu ko'rib tushunish ko'nikmasiga biz har kuni duch kelamiz: matnni o'qish, sport o'yinlari, kompyuter va televizor ekranlari, belgi va ishoralar, ijtimoiy o'zaro ta'sir orqali ma'lumot olish kabilar. Agar bu ko'nikmada muammolar bo'lsa, ta'lim jarayonidagi ayrim nuqsonlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ko'rish ko'nikmasida qiyinchiliklarga duch kelgan o'quvchilar ayniqsa, o'qish va yozish kabi asosiy ko'nikmalarni o'rganishda muammolar girdobida qolib ketadi.

Ko'rib tushunish ham tinglab tushunish, o'qib tushunish, gapirish va yozish ko'nikmalari kabi ta'limning asosi bo'lib xizmat qiladi, zero maktab ta'limida o'quvchilar mazkur ko'nikmaga ega bo'lishmaydi, dars davomida o'qib tushunish ko'nikmasi tarkibida o'zlashtiradi. Ammo ona tili ta'limida bugun o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan nutqiy ko'nikmalarni aniqlab olishda ko'rib tushunish, analitik tafakkuri rivojlantirish muammosi ham bor. [G'.Hamroyev 2022] Shu tufayli Yevropa ta'lim tizimida dastlab o'quvchilarda ushbu ko'nikmani shakllantirish va rivojlantirishga oid tadqiqotlar amalga oshirilgan. Chunki o'quvchi ta'lim dargohiga qadam bosarkan, yangi axborotni aynan ko'rish orqali qabul qiladi. Xususan, boshlang'ich ta'limda o'quvchilar tovushlar, bo'g'inlar, so'zlar tarkibida tovushlarning o'zgarishi, ikki yoki undan ortiq so'zlarni qo'shish, bo'g'inlarga ajratish, tinish belgilarini qo'llamaslik kabi qiyinchiliklarni ko'rib tushunish orqali o'zlashtirishadi. Keyinchalik esa ular matnlarni o'qib tushunishda va qayta yozishda ham bu ko'nikmaga ehtiyoj sezadi. Vizual o'rganish o'quvchilarga o'zlari o'rganayotgan ma'lumotlarning aqliy tasvirlarini yaratishga imkon beradi, bu esa tushunishni saqlashni yaxshilashga yordam beradi. Vizual formatda taqdim etilgan ma'lumotlarni ko'rish orqali o'quvchilar materialni osonroq tushunishlari va eslab qolishlari mumkin. Vizualizatsiya o'quvchilarga murakkab tushunchalarni qayta ishlash va tushunishga yordam beradi, ko'rgazmali qo'llanmalar orqali murakkab ma'lumotlarni kichikroq, boshqariladigan

bo'laklarga bo'lib, o'quvchilarning tushunishi va eslab qolishini osonlashtiradi.[Beslan Bakriev 2023]

Ko'rish va o'qish uchun juda muhim bo'lgan yana bir soha — bu vizual idrok. Vizual idrok — bu odamning miyasi ko'rilgan ma'lumotni qanday izohlashidir. Vizual shaklni idrok etish, vizualizatsiya, vizual xotira va fazoviy tashkil etish kabi vizual idrok etish qobiliyatlari harflar, raqamlar, shakllar kabi belgilar va obyektlarning fazoviy sifatlarini tan olish, eslash va boshqarishda muhim ahamiyatga ega. [Bratton, Courtney, Gross, Kristen 2021]

Bu borada olimlarning bir qancha nazariyalari mavjud bo'lib, "Gistalt nazariyasi" ga to'xtalsak, ko'rish bu tabiiy jarayon va u hissiyotga qaratilmagan. Vizual o'rganish o'quvchilarga o'zlari o'rganayotgan ma'lumotlarning aqliy tasvirlarini yaratishga imkon beradi, bu esa tushunish va saqlashni yaxshilashga yordam beradi. Vizual formatda taqdim etilgan ma'lumotlarni ko'rish orqali o'quvchilar materialni osonroq tushunishlari va eslab qolishlari mumkin. Vizualizatsiya o'quvchilarga murakkab tushunchalarni qayta ishlash va tushunishga yordam beradi, ko'rgazmali qo'llanmalar orqali murakkab ma'lumotlarni kichikroq, boshqariladigan bo'laklarga bo'lib, o'quvchilarning tushunishi va eslab qolishini osonlashtiradi. [Kerry Gray 2022]

Har bir sezgi organi hissiy ma'lumotni qabul qilish, bu hissiy ma'lumotni miyaga yuborish bilan kifoyalansa, vizual tizimda ko'zning to'r pardasidan vizual ma'lumotlar qabul qilinadi, qayta ishlanadi. Biz ko'rgan narsalarni qanday izohlayotganimizni tushunish vizual ma'lumotni loyihalash va tartibga solishga yordam beradi. Uning xulosalariga asoslanib, ko'rish ko'nikmasini aqliy faoliyat uchun birinchi qadam deb hisoblash mumkin. Undan tashqari yana bir nazariya ham mavjud bo'lib:

- a. Yuqoridan pastga — bunda olinayotgan ma'lumotni sharhlashda o'tmishdagi bilimlarimiz va taxminlarimizdan foydalanamiz.
- b. Pastdan yuqoriga esa hissiy ma'lumotning boshlanishi va asta-sekin izchil idrok etilishini ta'kidlaydi.

Yuqoridagi nazariyada ko'proq vizual xotiraga tayaniladi. Bu ko'rish ko'nikmasining 7 ta sohasidan biri hisoblanadi:

1. Vizual diskriminatsiya-shaxs ob'ektlarning bir-biridan farqini aniqlay oladi.
2. Vizual xotira — obyektни ko'rgandan so'ng uni to'g'ri aniqlashi va uni ko'rish maydonidan olib tashlashi tushuniladi.
3. Fazoviy munosabatlar — bu obyekt qachon o'zgarganligini shaxs aniqlay oladi va joylashganda boshqa obyektga aylanganini sezadi.
4. Shaklning davomiyligi — shaxs faqat ko'rish qobiliyatidan foydalangan holda narsalarning o'lchami, shakli, holati o'zgarishidan qat'iy nazar tanish
5. Ketma-ket xotira — bunda obyekt olib tashlanganidan keyin harflar, narsalar va rasmlarning aynan bir xil tartibini eslab qolishi
6. Vizual figurali zamin-inson band bo'lgan maydon ichidan ob'ektlarni topishi
7. Vizual yopilish — shaxs shakllar, harflar, raqamlar yoki obyektlarning bir qismini vizual ravishda ko'rish imkoni bo'lmagan taqdirda ham muvaffaqiyatli aniqlay olishidir

Maktab o'quvchilarining ko'rib tushunish ko'nikmasini baholash va tekshirishga doir topshiriqlar ayni shu 7 ta sohaga qaratilgan holda tuziladi.

Test Type	Difficulty Level		
	Low	Medium	High
Visual discrimination			
Visual search			
Visual spatial relationship			
Visual form constancy			
Visual memory			

(Wuang et al., 2018, p. 32)

Ko'rish ko'nikmasida nuqsonlarga ega bo'lgan o'quvchilarda o'qish va yozishni o'zlashtirish qobiliyati ham yaxshi rivojlanmasligi mumkinligini tadqiqotlar ko'rsatgan. Umuman ko'rish qobiliyatida muammolarning mavjudligi o'quvchining keying hayot bosqichlarida o'z ta'sirini o'tkazishini tasdiqlaydi. Shu sabab bu ko'nikmaning rivojlanmasligi qolgan ko'nikmalarning shakllanishiga to'sqinlik qiladi.[Claudio Percy Hurtado Baldeon and others 2022]

Xulosa qilib aytganda, ushbu ko'nikma o'quvchilarni kasbga tayyorlash va kelajak hayot bilan tanishtirish, jarayonga jalb qilishda eng kerakli usuldir. Darsni tashkillashtirishda multimedia va ko'rgazmali qurollardan foydalanish ko'rib tushunish uchun yaxshi vositalardan biridir. Qolaversa, turli video va rasmlar ham o'quvchida ko'rib tushunishning shakllanishiga turtki bo'ladi. Olingan nazariy bilimlarni amaliyot jarayonida qo'llashda ham o'quvchi ko'rib tushunish ko'nikmasiga ehtiyoj sezadi. O'quvchilarni kasbiy faoliyatga yo'naltirish va tanishtirishda bu ko'nikma ancha qo'l keladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hamroyev G'ofir Hasanovich Dual ta'limda ko'rib tushunish malakasini rivojlantirish: muammo va yechimlar
2. Carole Anne Dinan "Understanding visual perception in school-aged children and its impact on occupational performance"-2022 Boston University
3. Cathrine V.Jansson-Bayd, Peter Bright "Visual neuroscience"-2024
4. Claudio Percy Hurtado Baldeon and others "Perspeptive of visual perception in learning to read and write in children from 6 to 8 years old"-2022 march University Peru
5. Hoshimova, N., & Sofiyanur, M. (2023). COGNITIVENESS IN THE USE OF EUPHEMISMS. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(5).

6. Panagiotis Giotis "Teaching reading and writing in mother tongue"-2015 september University Greece
7. Mavlyanova, N., & Zakirova, Z. (2013, April). Natural and anthropogenic multi-type hazards for loess territories. In *EGU General Assembly Conference Abstracts* (pp. EGU2013-2633).
8. Bonnie Terry "The visual processing system: How does it impact learning"-2025 may
9. Visual comprehension activities Kerry Gray -2021

INNOVATIVE
ACADEMY